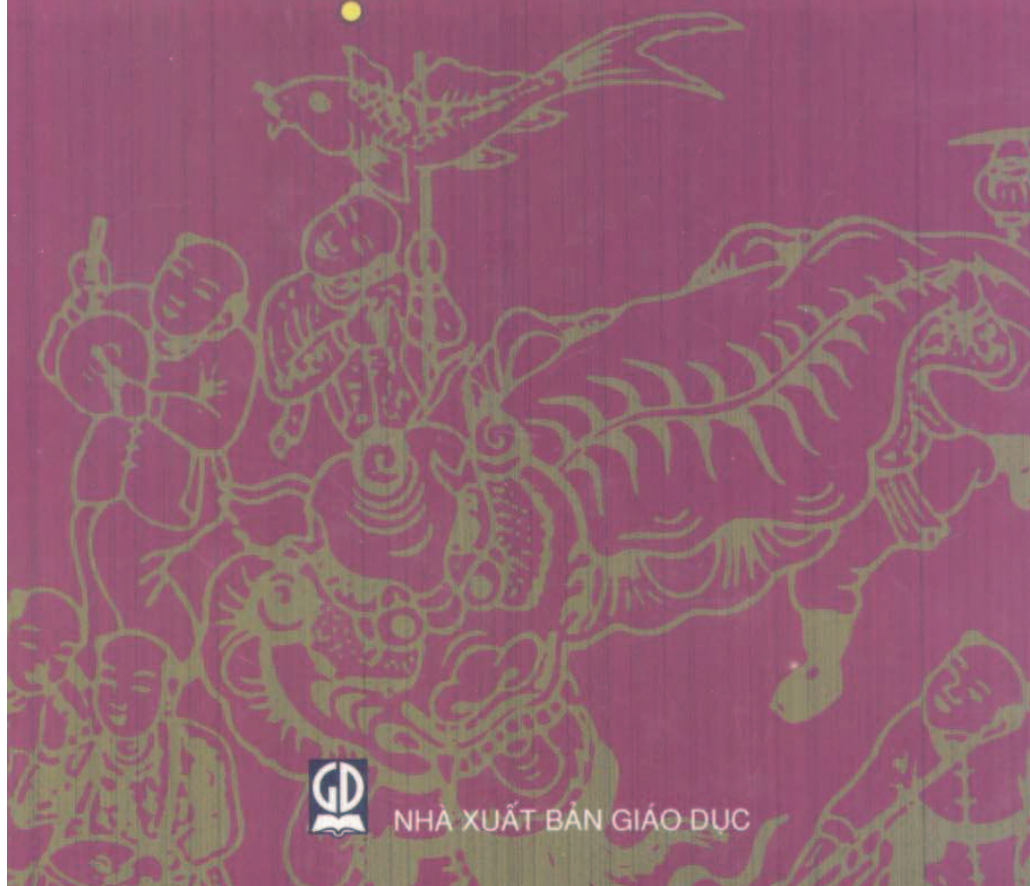

VŨ NGỌC KHÁNH

NGHIÊN CỨU
VĂN HOÁ
CỔ TRUYỀN
VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC

VŨ NGỌC KHÁNH

NGHIÊN CỨU
VĂN HOÁ CỔ TRUYỀN
VIỆT NAM

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC

Bản quyền thuộc Nhà xuất bản Giáo dục

183-2007/CXB/9-404/GD

Mã số : 8G782M7-NĐN

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Hướng tới kỷ niệm 50 năm thành lập Nhà xuất bản Giáo dục và thực hiện chiến lược mở rộng, phát triển sản phẩm mới, trong những năm gần đây bên cạnh việc xuất bản, phát hành kịp thời, đồng bộ sách giáo khoa và các loại sách tham khảo phục vụ giáo dục phổ thông, Nhà xuất bản Giáo dục còn rất chú trọng tổ chức biên soạn, xuất bản các bộ sách tham khảo lớn, có giá trị khoa học và thực tiễn cao, mang ý nghĩa chính trị, văn hoá, giáo dục sâu sắc, được trình bày và in ấn đẹp, gọi là **sách tham khảo đặc biệt**. Các sách này được xuất bản nhằm đáp ứng nhu cầu học tập, nghiên cứu, giảng dạy của học sinh, sinh viên, nghiên cứu sinh, giáo viên phổ thông, giảng viên đại học, cao đẳng, dạy nghề, cán bộ nghiên cứu, cán bộ quản lý giáo dục và đông đảo bạn đọc, góp phần nâng cao chất lượng giáo dục, dân trí xã hội trong thời kỳ mới, giữ gìn, "xây dựng và phát triển nền văn hoá Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc" theo tinh thần Nghị quyết Hội nghị Trung ương 5 của Ban chấp hành Trung ương Đảng khoá IX, từng bước đưa giáo dục Việt Nam hoà nhập với thế giới. Đây là những cuốn sách nghiên cứu chủ trương, đường lối của Đảng, của Chủ tịch Hồ Chí Minh về văn hoá, giáo dục; các chuyên khảo; tuyển tập các công trình nghiên cứu về khoa học xã hội và nhân văn, khoa học tự nhiên và công nghệ,... của các nhà khoa học, các Nhà giáo Nhân dân đã được tặng Giải thưởng Nhà nước, Giải thưởng Hồ Chí Minh; các sách về danh nhân văn hoá Việt Nam và thế giới, những bộ tư liệu, thư tịch và những pho sử cổ có giá trị lịch sử, văn hoá cao, các sách tra cứu và các bộ từ điển tiếng Việt, từ điển đối dịch tiếng nước ngoài với tiếng Việt và tiếng Việt với tiếng nước ngoài hoặc với các tiếng dân tộc anh em; các bộ sách dịch có giá trị văn hoá, khoa học của nước ngoài.

Để biên soạn mảng sách tham khảo đặc biệt, Nhà xuất bản Giáo dục đã mời các nhà khoa học, nhà giáo, nhà quản lý thuộc các lĩnh vực khác nhau, có uy tín đối với độc giả trong và ngoài nước.

Nghiên cứu văn hoá cổ truyền Việt Nam là cuốn sách được xuất bản trong hệ thống sách tham khảo đặc biệt nói trên. Sách gồm bốn phần:

Phần một : Văn hoá dân gian Việt Nam

Phần hai : Văn hoá gia đình Việt Nam

Phần ba : Văn hoá làng Việt Nam

Phần bốn : Văn hoá cổ truyền Việt Nam nhìn từ hiện đại.

Tác giả và các biên tập viên Nhà xuất bản Giáo dục đã rất cố gắng trong quá trình chuẩn bị bản thảo. Tuy vậy, cuốn sách cũng khó tránh khỏi những chỗ còn thiếu sót. Chúng tôi mong nhận được sự góp ý, phê bình của bạn đọc. Mọi góp ý xin gửi về: Nhà xuất bản Giáo dục, 187B – Giảng Võ, Hà Nội.

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC

PHÓ GIÁO SU VŨ NGỌC KHÁNH (2004)

TIỂU SỬ

Vũ Ngọc Khánh sinh năm 1926 tại xã Hội Thống, huyện Nghi Xuân, tỉnh Hà Tĩnh. Ông tham gia hoạt động cách mạng bí mật từ năm 1943 khi còn là học sinh lớp đệ tứ. Tháng Tám năm 1945 khi vừa tròn 18 tuổi, ông là huyện uỷ viên, Phó chủ tịch Uỷ ban khởi nghĩa huyện Nghi Xuân. Sau đó chuyển sang phụ trách các công tác tuyên huấn, văn hoá cứu quốc, thanh niên ở huyện nhà và Hà Tĩnh. Từ năm 1948 đến năm 1972, ông chuyển sang dạy học tại các trường cấp II, cấp III ở Hà Tĩnh, Nghệ An và Thanh Hoá. Trong những năm 1973 – 1980 ông làm việc ở Ty Văn hoá Thanh Hoá, phụ trách tiểu ban Văn nghệ dân gian. Từ năm 1981 đến lúc nghỉ hưu (năm 2000), Vũ Ngọc Khánh là chuyên viên của Viện Nghiên cứu văn hoá dân gian (nay là Viện Nghiên cứu văn hoá thuộc Viện Khoa học xã hội Việt Nam). Nhiều năm ông là Uỷ viên thường vụ Ban Chấp hành Trung ương Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam, Uỷ viên Hội đồng Khoa học, Viện Nghiên cứu văn hoá dân gian. Năm 1984, ông được Nhà nước phong học hàm Phó Giáo sư.

Phó Giáo sư Vũ Ngọc Khánh được Nhà nước trao tặng:

- Huân chương Kháng chiến chống Pháp hạng Ba
- Huân chương Kháng chiến chống Mỹ hạng Nhất
- Huân chương Lao động hạng Nhì
- Huân chương Độc lập hạng Ba.

*

* *

Những tác phẩm chính về văn học dân gian và văn hoá dân gian đã xuất bản

I – Sách in riêng

- *Kể chuyện nhân dân lên án hủ tục*, Ty Văn hoá – Thông tin Thanh Hoá XB, 1975.
- *Bài trừ hủ tục trong mo vía cưới tang*, Ty Văn hoá – Thông tin Thanh Hoá XB, 1976.
- *Giai thoại văn học ở Thanh Hoá*, NXB Thanh Hoá, 1983.
- *Giai thoại văn nghệ dân gian Việt Nam*, Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam XB, 1986.
- *Hồ Chí Minh và tâm thức folklore Việt Nam*, NXB Thanh Hoá, 1990.
- *Dẫn luận nghiên cứu folklore Việt Nam*, Sở Giáo dục Thanh Hoá XB, 1991.
- *Lược truyện thần tổ các ngành nghề*, NXB Khoa học xã hội, H., 1991.
- *Kho tàng giai thoại Việt Nam*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 1994.
- *Hành trình vào xứ sở cười*, NXB Giáo dục, 1996.
- *Sơ lược truyền thống văn hoá các dân tộc thiểu số Việt Nam*, NXB Giáo dục, 1998.
- *Văn hoá gia đình Việt Nam*, NXB Thanh niên, H., 1998.
- *Tiếp cận kho tàng folklore Việt Nam*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 1999.
- *Minh triết Hồ Chí Minh*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 1999.
- *Đạo Thánh ở Việt Nam*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 2001.
- *Văn hoá Việt Nam những điều học hỏi*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 2004.
- *Hành trình vào thế giới folklore Việt Nam*, NXB Thanh niên, H., 2005.

II – Sách in chung

- *Cờ dao sáu tâm ở Thanh Hoá*, NXB Văn học, H., 1963.
- *Dân ca Thanh Hoá*, NXB Văn học, H., 1965.
- *Những ý kiến về văn học dân gian Việt Nam*, NXB Khoa học, H., 1966.
- *Về yêu nước chống đế quốc Pháp xâm lược*, NXB Văn học, H., 1967.
- *Truyền thuyết và cổ tích Lam Sơn*, Ty Văn hoá – Thông tin Thanh Hoá XB, 1973.
- *Tục chơi xuân* (Chủ biên), Ty Văn hoá – Thông tin Thanh Hoá XB, 1974.
- *Khăm panh*, Ty Văn hoá – Thông tin Thanh Hoá XB, 1974 (Chủ biên).
- *Để đẩy mạnh hoạt động văn nghệ dân gian* (Kỷ yếu Hội nghị bồi dưỡng kinh nghiệm sưu tầm văn nghệ dân gian toàn miền Bắc tháng 9-1975), Thanh Hoá, 1976.
- *Trò Ngó*, Ty Văn hoá – Thông tin Thanh Hoá XB, 1978 (Chủ biên).
- *Đất Lam Sơn*, NXB Văn hoá, H., 1979.
- *Giai thoại Thăng Long*, 1987 (Chủ biên).
- *Truyện trạng Việt Nam*, NXB Thanh Hoá, 1988 (Chủ biên).
- *Nhân vật thần kỳ các dân tộc thiểu số Việt Nam*, tập I, NXB Văn hoá dân tộc, H., 1989 (Chủ biên).
- *Giai thoại xứ Lạng*, Sở Văn hoá – Thông tin Lạng Sơn XB, 1989.
- *Văn hoá dân gian – những lĩnh vực nghiên cứu*, NXB Khoa học xã hội, H., 1989.
- *Văn hoá dân gian – những phương pháp nghiên cứu*, NXB Khoa học xã hội, H., 1990.
- *Vân Cát thần nữ*, NXB Văn hoá dân tộc, H., 1990 (Chủ biên).

- *Tứ bất tử*, NXB Văn hoá dân tộc, H., 1991.
- *Văn hoá dân gian Cao Bằng*, Hội Văn nghệ dân gian Cao Bằng XB, 1993.
- *Từ điển văn hoá, phần Nhân vật chí*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 1993 (Chủ biên).
- *Địa chí Văn hoá dân gian Nghệ Tĩnh* (Nguyễn Đông Chi chủ biên), NXB Nghệ An, 1995.
- *Lễ hội truyền thống trong đời sống xã hội hiện đại* (Đình Gia Khánh – Lê Hữu Tầng (Chủ biên), NXB Khoa học xã hội, H., 1994.
- *Kho tàng truyện cười Việt Nam*, 2 tập, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 1994.
- *Kho tàng thần thoại Việt Nam*, NXB Văn Hoá – Thông tin, H., 1995.
- *Từ vựng thuật ngữ folklore*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 1995.
- *Truyện thuyết Việt Nam*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 1998.
- *Từ điển Việt Nam – Văn hoá, tín ngưỡng, phong tục*, NXB Văn hoá – Thông tin, H., 2005.

LỜI GIỚI THIỆU

Phó Giáo sư Vũ Ngọc Khánh vốn là nhà giáo. Ông từng dạy ở nhiều nơi, nhiều trường từ Tiểu học đến Đại học; đồng thời là tác giả sách giáo khoa, sách tham khảo cho nhiều cấp học. Ngoài ra, Vũ Ngọc Khánh còn là tác giả của nhiều công trình khảo cứu, sáng tác về các lĩnh vực khoa học xã hội và nhân văn. Từ những năm sáu mươi của thế kỉ XX, tên tuổi Vũ Ngọc Khánh đã bắt đầu quen thuộc với giới sưu tầm, nghiên cứu văn hoá dân gian và độc giả rộng rãi với hàng chục đầu sách, hàng trăm bài nghiên cứu thuộc nhiều lĩnh vực khác nhau của văn hoá dân tộc. Tuy nhiên, có thể nói cuốn *Nghiên cứu văn hoá cổ truyền Việt Nam* do Nhà xuất bản Giáo dục xuất bản lần này đã tập trung được những tri thức phong phú nhất, những suy nghĩ mang tính khái quát và lý luận trải qua chặng dài mấy thập kỷ làm công tác sưu tầm và nghiên cứu của tác giả.

Sách gồm bốn phần:

Ở *Phần một*, tác giả đề cập những vấn đề chung, khái quát mang tính lý luận về văn hoá dân gian (folklore), cái cốt lõi, nền tảng của văn hoá cổ truyền các dân tộc Việt Nam. Ở phần này, nhà nghiên cứu đưa ra giới thuyết thế nào là văn hoá dân gian (Chương I); văn hoá dân gian bao gồm các thành tố nào, các vấn đề lý thuyết và phương pháp nghiên cứu của chuyên ngành khoa học này (Chương II). Không chỉ dừng ở những vấn đề lý luận của văn hoá dân gian, tác giả còn tiến thêm một bước nhìn nhận văn hoá dân gian thể hiện qua các khía cạnh cốt yếu nhất của văn hoá dân tộc, đó là: *tâm thức* (Chương III), *ứng xử* (Chương IV) và *bản sắc dân tộc* (Chương V).

Từ các quan niệm chung mang tính lý luận của văn hoá dân gian trình bày ở *Phần một*, Vũ Ngọc Khánh thể hiện nó trong nghiên cứu văn hoá gia đình và văn hoá làng ở *Phần hai* và *Phần ba* của cuốn sách. Có thể nói,

văn hoá gia đình và văn hoá làng là hai mô thức cơ bản của văn hoá dân gian nói riêng và văn hoá cổ truyền nói chung. Bởi vì, gia đình và làng xã là hai yếu tố, hai mắt xích cơ bản tạo dựng nên cơ cấu tổ chức xã hội truyền thống của Việt Nam (*nhà – làng – nước*), và đó cũng là hai mô thức cơ bản của văn hoá cổ truyền Việt Nam. Do vậy, nếu không hiểu văn hoá gia đình và văn hoá làng thì cũng không thể hiểu văn hoá Việt Nam truyền thống. Đó cũng là điểm tựa tạo nên sức mạnh trường tồn của văn hoá dân tộc trước mọi biến cố và thử thách khắc nghiệt của lịch sử.

Trong *Phần hai*, từ chỗ khẳng định *có một văn hoá gia đình Việt Nam* (Chương I) – một vấn đề còn không ít tranh cãi về phương diện lý luận và thực tiễn – ông đi sâu nghiên cứu các yếu tố cơ bản của văn hoá gia đình, như nề nếp và tập tục (Chương II), gia phong và triết lý gia phong (Chương V), các ảnh hưởng triết lý và tôn giáo (Nho, Phật, Thiên Chúa giáo, các tín ngưỡng dân gian) đối với văn hoá gia đình Việt Nam (Chương IV), cũng như các biểu hiện của văn hoá gia đình trên các lĩnh vực văn học, nghệ thuật (Chương III).

Ở *Phần ba*, nhà nghiên cứu đi từ văn hoá gia đình đến văn hoá làng, coi như sự mở rộng từ gia đình ra làng xã, từ thân tộc ra xã hội – một cách ứng xử mang đậm bản sắc Việt Nam. Trong phần này, ông đi vào khảo sát từ cơ cấu làng trên các phương diện cộng cư, việc xây dựng bộ máy quản lý làng xã, đến các gắn kết lợi ích kinh tế (Chương I). Các nhân tố chính yếu của văn hoá làng cũng được tác giả khảo cứu, như tín ngưỡng – một nhân tố tâm linh gắn kết cộng đồng làng (Chương II), đến lệ làng, hương ước – một "bộ luật" tự quản của làng xã (Chương III) và cuối cùng là bộ mặt văn hoá làng, thể hiện qua lễ hội, phong tục, các sinh hoạt văn hoá vật chất và tinh thần (Chương IV).

Phần kết, dù tác giả say sưa như thế nào với các giá trị văn hoá cổ truyền của dân tộc thì cũng không thể không thấy nó đang đứng trước sự thay đổi mạnh mẽ và nhanh chóng do những tác động của sự chuyển biến xã hội, từ xã hội nông nghiệp (mà sản phẩm của nó là văn hoá cổ truyền) tiến vào xã hội mới với đặc trưng là công nghiệp hoá, hiện đại hoá. Chính

nhu cầu bức xúc này buộc tác giả phải có cái nhìn mang tính phê phán: Nhìn nhận văn hoá cổ truyền từ hiện đại.

Văn hoá cổ truyền rất đa dạng, tuy nhiên Vũ Ngọc Khánh đã chọn ra được các lĩnh vực, khía cạnh nhạy cảm, đó là văn hoá làng hội nhập vào xã hội mới, lễ hội cổ truyền trong xã hội hiện đại, các giá trị nào của văn hoá gia đình truyền thống còn phù hợp với thời đại hiện nay; và ở tầm khái quát hơn, cũng với dòng tư duy truyền thống và hiện đại, tác giả nhìn nhận tư tưởng Hồ Chí Minh như là mẫu mực đi từ tâm thức văn hoá dân gian đến văn hoá xã hội chủ nghĩa.

Là người vinh dự được làm việc với Phó Giáo sư Vũ Ngọc Khánh suốt hơn hai chục năm ở Viện Nghiên cứu văn hoá dân gian (nay là Viện Nghiên cứu văn hoá), tôi hiểu cuốn *Nghiên cứu văn hoá cổ truyền Việt Nam* là tập đại thành tri thức được kết tinh từ nhiều tác phẩm riêng lẻ công bố suốt mấy chục năm qua của ông. Có thể nói, *Nghiên cứu văn hoá cổ truyền Việt Nam* đã thực sự mang tính chất một chuyên khảo về văn hoá dân gian Việt Nam.

Đã có một số tác giả nói đến phong cách của Vũ Ngọc Khánh trong sưu tầm, nghiên cứu văn hoá truyền thống nói chung và văn hoá dân gian nói riêng⁽¹⁾. Vậy phong cách Vũ Ngọc Khánh thể hiện trong công trình *Nghiên cứu văn hoá cổ truyền Việt Nam* như thế nào?

Thứ nhất, do đi nhiều, sống nhiều, hoạt động trên nhiều lĩnh vực khác nhau, chịu khó quan sát, ghi chép, học hỏi từ nhân dân nên ông đã tích lũy được một *kho tri thức dân gian* dồi dào. Có thể nói, lĩnh vực nào của văn hoá cổ truyền ông cũng tỏ ra hiểu biết, các cuốn sách và bài viết của ông đều dồi dào tư liệu, nhất là tư liệu do ông và các học trò của ông tích lũy từ khảo sát thực địa. Hơn thế nữa, trời đã phú cho Vũ Ngọc Khánh một trí nhớ siêu việt, nên cái dòng chảy tri thức trong con người ông, tuy nay đã

---

(1) Nguyễn Thuý Loan, *Nhà nghiên cứu văn hoá dân gian Vũ Ngọc Khánh*, trong sách *Các tác giả nghiên cứu văn hoá dân gian*, NXB Khoa học xã hội, H., 1995, tr. 185-206.

ở tuổi 80 vẫn chưa thấy cạn. Các chương viết về văn hoá gia đình, văn hoá làng đã minh chứng cho vốn tri thức dồi dào và đa dạng ấy của tác giả.

Vũ Ngọc Khánh đi nhiều, thu lượm nhiều, cũng là người đọc nhiều, tuy nhiên ông không dừng lại ở những tư liệu cụ thể hay như nhiều người bị ngập chìm trong đống tri thức do mình tích lũy, mà ông luôn tỏ ra có *tham vọng đi đến sự khái quát, đi đến tổng kết lý luận* và đặc biệt hơn là sự tổng kết, khái quát hoá thành lý luận của ông chẳng giống ai. Nó có cái gì đó thực chứng, trải nghiệm, nên rất gần gũi, mộc mạc, thậm chí là hồn nhiên, khiến người đọc dễ tiếp thu, dễ đồng cảm. Ví dụ, khi trình bày về *tính diễn xướng* – một trong những đặc trưng quan trọng nhất của văn hoá dân gian – ông đưa ra mấy hình thức gần gũi, ngắn gọn mà ai cũng hiểu, cũng nhớ: *nói, kể, ví, vè, hát, hò, trò, múa, vè, ca, vũ, lễ, nhạc, hoa,...* Hay khi nói về tính nguyên hợp của văn hoá dân gian thì ông đưa ra công thức: CHAPRIMOL⁽¹⁾,...Tuy nhiên, cái gì cũng có tính hai mặt của nó, nếu lạm dụng tính đơn giản, dễ hiểu của lý luận thì cũng làm phương hại đến chiều sâu và tính đa diện của nó. Hơn thế nữa, tư duy khái quát và lý luận cần phải được đẩy lên không chỉ ở mức các ý niệm về sự vật và hiện tượng, mà còn phải xây dựng được các khái niệm, hệ thống các khái niệm khoa học để dùng nó nhận thức thế giới và cải tạo thế giới.

Vũ Ngọc Khánh là người có bản tính ưa hoạt động, nhanh nhẹn, lạc quan và hồn nhiên, nên ông không chỉ tích lũy kho tri thức, tư liệu dồi dào, mà ông còn biết thể hiện nó một cách *sinh động, dí dỏm*, khiến người đọc dễ tiếp thu. Tôi nghĩ làm được điều đó phải là người không chỉ có vốn tri thức dồi dào, làm chủ được nguồn tư liệu mà còn là người có kinh nghiệm, trải nghiệm, người "đứng bên trong cuộc sống" để lý giải và cắt nghĩa cuộc sống. Các chương viết của ông về văn hoá làng, văn hoá gia đình, đặc biệt là về văn hoá gia đình đã thể hiện tính trải nghiệm đó. Tuy nhiên, cũng do mãi mê với các đề tài khác nhau, mà nhiều khi chỉ với những miêu tả, ông cũng đã để lộ ra những "mạch", những "vía" vấn đề mang tính học thuật, mà nếu tác giả tiếp tục để công sức đào sâu khai thác, tôi luyện, nâng cao thì đã có được những kết quả về lý luận sâu sắc hơn.

(1) Xin xem chú thích (1) ở trang 38 sách này.

Vũ Ngọc Khánh không chỉ là người suốt đời đam mê đi tìm các giá trị của văn hoá dân tộc, văn hoá dân gian, mà khi cần ông cũng tỏ ra suy xét tinh táo, phê phán, chất lọc. Chính ông đã khép lại cuốn sách của mình bằng *Phán kết : Văn hoá cổ truyền Việt Nam nhìn từ hiện đại*. Ở phần này, tác giả không còn là một nhà khoa học thuần túy bị các giá trị văn hoá cổ truyền quyến rũ, thậm chí mê hoặc, mà còn là con người hoạt động xã hội, nhà quản lý văn hoá đã từng lăn lộn trong hoạt động thực tiễn địa phương. Ông đã đạt được tầm lý luận và thực tiễn nhạy bén, nhuần nhuyễn khi bàn về tư tưởng và phong cách Hồ Chí Minh, một sự phóng chiếu từ tâm thức dân gian, tâm thức dân tộc đến nền văn hoá xã hội chủ nghĩa – một nền văn hoá gần dân, thân dân, một nền văn hoá hoà bình, đầy chất nhân văn.

Những gì gọi là phong cách nghiên cứu của Vũ Ngọc Khánh đã được hình dung đầy đủ qua công trình này hay chưa và công trình này đã bao quát được các đóng góp quan trọng nhất, mấu chốt nhất của tác giả trên chặng đường hơn nửa thế kỷ miệt mài đi tìm các giá trị văn hoá truyền thống dân tộc hay chưa, điều này còn tùy thuộc vào sự đánh giá của độc giả. Nhưng tôi nghĩ rằng, cùng với sự nỗ lực của tác giả và sự giúp sức của các đồng nghiệp trong quá trình biên tập, công trình *Nghiên cứu văn hoá cổ truyền Việt Nam* thực sự đã ghi rõ dấu ấn về sự đóng góp của nhà nghiên cứu Vũ Ngọc Khánh cho khoa nghiên cứu văn hoá dân gian. Riêng đối với nhà trường, thì đây là một tài liệu cần thiết để trang bị tri thức về văn hoá Việt Nam cả bề rộng lẫn bề sâu.

Xin trân trọng giới thiệu cuốn *Nghiên cứu văn hoá cổ truyền Việt Nam* của nhà nghiên cứu, Phó Giáo sư Vũ Ngọc Khánh cùng bạn đọc.

GS.TS. NGÔ ĐỨC THỊNH^(*)

(*) Nguyên Viện trưởng Viện Nghiên cứu văn hoá thuộc Viện Khoa học xã hội Việt Nam.

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
Lời Nhà xuất bản	5
Tiểu sử	7
Lời giới thiệu	11
Phần một	
VĂN HOÁ DÂN GIAN VIỆT NAM	
Chương I. Thế nào là văn hoá dân gian	19
I – Đi tới định nghĩa	19
II – Văn hoá dân gian Việt Nam như tự nó	25
III - Văn hoá dân gian – thành tố và phạm trù	29
Chương II. Một số vấn đề của văn hoá dân gian	37
I – Tính chất của văn hoá dân gian	37
II – Phân loại, phân vùng, phân kỳ văn hoá dân gian	45
III – Thi pháp văn hoá dân gian (folklore)	78
Chương III. Tâm thức Việt Nam qua folklore	94
I – Bàn về tâm thức folklore	94
II – Tín ngưỡng làng quê Việt Nam	106
III – Vấn đề nữ thần ở Việt Nam	122
IV – Tư tưởng triết học và chính trị xã hội Việt Nam nhìn qua giác độ folklore	127
Chương IV. Ứng xử Việt Nam qua folklore	139
I – Giới thuyết	139
II – Dòng folklore giữ nước ở Việt Nam	142
III - Vua Hùng trong đời sống tâm linh người Việt	148
IV – Văn hoá nhà chùa trong đời sống folklore ở Việt Nam	159
V – Tôn giáo và diễn xướng	164
VI – Cuộc sống dưới cây hoa	174
Chương V. Quá trình tự khẳng định của văn hoá dân gian Việt Nam	185
I - Sự tự thân phấn đấu	185
II – Đậm đà bản sắc dân tộc	197

Phần hai
VĂN HOÁ GIA ĐÌNH VIỆT NAM

Chương I. Có một văn hoá gia đình Việt Nam	213
I – Gia đình Việt Nam nhìn theo truyền thống văn hoá Việt Nam	213
II – Lịch sử gia đình Việt Nam	218
Chương II. Nề nếp và tập tục	232
I – Lễ thức gia đình	232
II – Vài nét riêng không gặp ở nhiều nơi	261
Chương III. Văn hoá gia đình Việt Nam nhìn qua văn học nghệ thuật	268
I – Gia đình Việt Nam qua văn học dân gian	268
II – Gia đình Việt Nam qua những tác phẩm văn học thành văn và truyện Nôm	280
III – Gia đình Việt Nam qua một số tác phẩm nghệ thuật khác	293
IV – Gia đình Việt Nam qua một số tiểu thuyết trước năm 1945	297
Chương IV. Ảnh hưởng của các khuynh hướng tôn giáo, triết học đối với văn hoá gia đình Việt Nam	301
I – Nho giáo và văn hoá gia đình Việt Nam	301
II – Phật giáo và văn hoá gia đình Việt Nam	319
III – Thiên Chúa giáo và văn hoá gia đình Việt Nam	328
IV – Các tín ngưỡng khác và văn hoá gia đình Việt Nam	337
Chương V. Triết lý gia phong dân tộc Việt Nam	351
I – Nguồn gốc triết lý gia phong	352
II – Sự cụ thể hoá triết lý gia phong	368
III – Văn hoá làng, văn hoá dòng họ góp phần bảo vệ gia phong	388
IV – Vài hiện vật đã trở thành biểu trưng đậm đà ý vị triết học	394

Phần ba
VĂN HOÁ LÀNG VIỆT NAM

Chương I. Cơ cấu làng Việt	404
I – Thành lập làng	404
II – Chính quyền làng xã	413
III – Kinh tế làng	424

	659
Chương II. Tín ngưỡng ở làng	438
I – Các khuynh hướng chính	438
II – Kiến trúc của các công trình tín ngưỡng ở làng	448
Chương III. Dòng họ, hương ước	481
I – Dòng họ trong làng	481
II – Lệ làng theo dòng lịch đại	496
Chương IV. Văn hoá dân gian ở làng	512
I – Văn học, nghệ thuật	512
II – Lễ tiết và lễ hội	517
III – Kho tàng văn hoá vật thể	525

Phân kết

VĂN HOÁ CỔ TRUYỀN VIỆT NAM NHÌN TỪ HIỆN ĐẠI

- Văn hoá cổ truyền Việt Nam và sự phát triển xã hội hiện nay	531
- Văn hoá làng truyền thống và sự hội nhập	537
- Lễ hội cổ truyền trong đời sống xã hội hiện đại	545
- Đi tìm một bằng giá trị về gia đình trong thời đại chúng ta	549
- Hồ Chí Minh từ tâm thức folklore đến văn hoá xã hội chủ nghĩa	571

PHỤ LỤC

- Làng Mộ Trạch	579
- Làng An Ấp	593
- Ngọc Đông làng Công giáo	597
- Đọc một số hương ước xứ Thanh	606
- Suy nghĩ bước đầu về những bản hương ước Hà Tĩnh	616
Hương ước Quảng Ngãi trước năm 1945	631
- Bản hương ước của một làng Công giáo	641
- Xây dựng làng bản và gia đình văn hoá ở vùng dân tộc thiểu số Tây Bắc	644
Tài liệu tham khảo	655

Chịu trách nhiệm xuất bản :

Chủ tịch HĐQT kiêm Tổng Giám đốc NGÔ TRẦN ÁI
Phó Tổng Giám đốc kiêm Tổng biên tập NGUYỄN QUÝ THAO

Tổ chức bàn thảo và chịu trách nhiệm nội dung :

Phó Tổng Giám đốc kiêm Giám đốc NXBGD tại Hà Nội NGUYỄN XUÂN HOÀ

Biên tập nội dung và sửa bản in :

TÂNG KIM NGÂN

Trình bày bìa :

BÙI QUANG TUẤN

Chế bản :

GIANG KHẮC BÌNH

Tổng phát hành :

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC TẠI TP. ĐÀ NẴNG

NGHIÊN CỨU VĂN HOÁ CỔ TRUYỀN VIỆT NAM

Mã số : 8G782M7-NĐN

In 1 000 bản, khổ 16x24cm, tại Công ty Cổ phần In & Dịch vụ Quảng Nam
-260 Hùng Vương, TP.Tam Kỳ. Số xuất bản : 183-2007/CXB/9-404/GD.
In xong và nộp lưu chiểu tháng 12 năm 2007.